

Pandemija COVID-19: multilateralnost i parlamenti

Članak objavljen na [openDemocracy](#)

20. april 2020

Autor: Roberto Montela, generalni sekretar Parlamentarne skupštine OEBS-a

Postaje sve jasnije da je, i uprkos merama socijalne distance koje preduzimamo u cilju ublažavanja širenja koronavirusa, akutna faza ove krize daleko od završene. Uistinu, svaki novi dan pandemije označava novu tmurnu prekretnicu, i dok virus nastavlja da napada naše zemlje i stanovništvo jače nego prethodnog dana, počinjemo da shvatamo da čak i kada širenje COVID-19 bude pod kontrolom, kad god to bilo, stvari se neće vratiti u normalu.

Što duže traje vanredna situacija, do dubljih i trajnijih promena će doći u svim aspektima života.

Već su oštećene mnoge kockice koje čine složeni mozaik našeg modernog društva. Naš ekonomski sistem propada u recesiju bez presedana, preuzeća se zatvaraju, radnici se otpuštaju i ostaje nejasno još koliko dugo će vlade uspevati da dodeljuju socijalnu pomoć najugroženijim grupama. Udar na radnu snagu biće dramatičan.

Društveni život, kakvog smo ga do sada poznavali, takođe je ugrožen: koliko će vremena biti potrebno da nestane strah, a da se nastave koncerti, sportski događaji, politički skupovi? Da li ćemo se plašiti jedni drugih? Čak i sama globalizacija može pretrpeti ozbiljne promene ukoliko se, na primer, obrasci putovanja i izmeštanja proizvodnje budu morali prilagoditi.

Međunarodni odnosi će takođe biti teško pogodjeni. Kriza koja je nastala usled koronavirusa pogodila je svet u vreme kada su međunarodni sistem i ravnoteža snaga već pokazivali znake slabljenja, uz stalno rastuće tenzije, sve manje poverenja i značajan stepen zamora od međunarodne saradnje na važnim pitanjima od zajedničkog interesa za države.

Nažalost, trenutna pandemija pogoršava postojeće slabosti. Već primećujemo rane znakove upozorenja: solidarnost među državama je i dalje više izuzetak nego pravilo, sporazumi o zajedničkim izazovima su blokirani (npr. migrantska i izbeglička kriza), ekonomski protekcionizam je u porastu i razmena medicinskih istraživanja, sada bitnija nego ikad, je u zastoju. Možda je paradoksalno, ali ovo pokazuje kako kriza uglavnom zbog nedostatka, ili barem manjka, međunarodne koordinacije, posebno u ranim fazama, ne vodi ka većem usklađivanju, već razdvajanju zemalja. Sada kada nam je potrebna intenzivnija međunarodna saradnja, ozbiljno rizikujemo da je izgubimo. Posledice bi bile nesagleđive, istorija nam poručuje, i nema razloga da tvrdimo da bi ovog puta moglo da bude drugačije, ako već sada ne promenimo pravac.

Očigledno je, zar ne?

Virus, bilo da je danas COVID-19 ili sutra neki drugi, ne poznaje granice: širi se svetom na isti način i na isti način pogađa ljude. Rasa, nacionalnost, jezik ili religija, moć ili slava su za njega jednako nebitni koliko i granice. Ako vam ovo zvuči očigledno, zašto onda ne zvuči isto toliko očigledno da globalni problem zahteva globalni odgovor? Zašto ne zvuči očigledno da i kratkoročni hitni odgovori i dugoročni strateški odgovori moraju da budu koordinisani između država?

Čitava grana teorija međunarodnih odnosa proučava saradnju i njene perspektive. S jedne strane, savremene doktrine, poput neoliberalizma i institucionalizma, između ostalih, ističu kako su se međunarodni odnosi u osnovi razvili u sistem baziran na saradnji. S druge strane, realizam veruje da je međunarodna saradnja puko sredstvo, da se koristi po potrebi ili da se ignoriše. Realisti su usvojili pojам države kao racionalnog egoiste, u kojom su među-državni poslovi zahtevali veću moralnost državnih interesa i opstanka, što u suštini znači smanjivanje rizika i uvećavanje koristi, [1] sa strahom, ugledom i ličnim interesom kao glavnim pokretačima državnog delovanja. [2]

Gde sada stojimo? Da li se zaista nalazimo u sistemu koji se razvio u nešto veće od država ili ne? Verovatno smo negde između, krećemo se u tom pravcu, ali preko veoma kamenitog terena. Na ovom putu je koronavirus velika prepreka. Lični interes i kratkoročna korist u odnosu na sistem baziran na saradnji i dugoročnim koristima: ovo je tenzija o kojoj ovde govorimo, a današnja uloga multilateralnih organizacija je da spreče da se međunarodni odnosi vrate u „stanje anarhije“ u kome je lični interes jedini vodeći princip. Međunarodne organizacije imaju obavezu da pomognu zemljama da rade zajedno i pokažu da će zajedničkim naporima svima biti bolje u borbi protiv ovog, kao i drugih, nevidljivih neprijatelja.

Šta nam je potrebno? Usklađivanje mera, globalna ekomska strategija, razmena medicinskih istraživanja, da napomenem samo neke od njih. Ako države deluju samostalno, nećemo se izvući iz ove noćne more: to mora da bude vrlo jasno.

Multilateralno poverenje

Međunarodne organizacije funkcionišu samo ukoliko se države same slože o njihovoj važnosti i obezbede im uslove za njihov dodatni doprinos. Treba da bude jasno da danas lični interes ide paralelno sa održavanjem snažnog međunarodnog sistema. S tim u vezi, liberalno-institucionalisti [1] se slažu oko tri preduslova da međunarodni sistem, koji su i sami konceptualizovali, učine efikasnim: 1) efikasni međunarodni pravni sistem u kome su uspostavljeni mehanizmi uzajamne kontrole, a ugovori, konvencije i sporazumi sprovedeni u potpunosti; 2) savršeni podaci, što podrazumeva potpunu razmenu informacija između zemalja; 3) bez transakcionih troškova, što znači da takve razmene ne podležu ceni, bilo da je ona finansijska ili vezana za moć.

Svaka međunarodna organizacija treba da teži da osigura da ovi uslovi budu ispunjeni. A u tu svrhu, dodao bih, ključni instrument je POVERENJE. Moramo da izgradimo POUZDANOST i osiguramo da ona opstane. Mere solidarnosti su prvi korak u tom pravcu, ali potrebno je još mnogo toga. Cilj nije samo slanje pomoći jedni drugima, već usvajanje zajedničkih rešenja sa osećajem zajedničkog vlasništva i

odgovornosti. Zajedničke pozitivne odluke stvorice virtuzan krug koji će proizvesti više poverenja među državama i produktivniju saradnju u korist celokupne međunarodne zajednice.

Istovremeno bih naglasio da i nefunkcionalna međunarodna tela mogu postati štetna i stvoriti vrtlog novih problema, naročito ako nameću ograničenja umesto da predlažu rešenja. U tom smislu, npr. evropski lideri bi trebalo da razmišljaju o tome šta je zaista potrebno za oživljavanje multilateralizma, i da se prisete da zajedničke loše odluke, kao i inercija, koji se na kraju svode na isto, mogu ući u začarani krug iz koga će biti sve teže izvući se. To nije razlog, međutim, da teže nacionalističkim pristupima; već suprotno: da se više posvete multilateralizmu.

Ključni značaj parlamenta koji služe narodu

Kao generalni sekretar međunarodne parlamentarne organizacije, Parlamentarne skupštine OEBS-a (PS OEBS-a), koja okuplja više od 320 parlamentaraca iz 57 zemalja „od Vankuvera do Vladivostoka“ koji predstavljaju više od milijardu ljudi, takođe vidim očajničku potrebu za obnavljanjem centralne uloge parlamenta u procesima donošenja odluka u našim zemljama. Ovo je druga glavna tačka koju želim da podvučem u ovom članku.

Zašto su parlamenti važni? Pre svega, parlamentarci su direktno izabrani predstavnici naroda, i oni garantuju da svi njihovi glasovi, svakako više od jednog glasa većine u vlasti, budu predstavljeni u institucijama.

Na osnovu toga mogu predlagati i zakone. Takođe, oni vrše kontrolu nadzora nad vladom i njenom sposobnošću da sprovodi zakone i međunarodne obaveze. A zašto je važna parlamentarna diplomacija? Zato što pojačava ove tri jedinstvene prednosti na međunarodnoj sceni.

Štaviše, dok međunarodne organizacije okupljaju vlade i predstavljaju njihove stavove, međunarodne parlamentarne organizacije poput PS OEBS-a, Parlamentarne skupštine NATO-a ili Parlamentarne skupštine Saveta Evrope okupljaju mnogo više od toga i njihov doprinos zaista oslikava osećanja i potrebe svih naroda. Oni su neprocenjiv resurs. Prečesto zaboravljamo da naš posao nije vežba visoke klase između kancelarija i drugih palata moći, već ima samo jednog krajnjeg korisnika: narod.

Parlamentarci širom sveta sada pokušavaju da nauče jedni od drugih i da najbolje koordinišu mere za predlaganje i glasanje u njihovim domovima. U tom cilju, njihovi nacionalni parlamenti moraju da budu u potpunosti operativni, ni socijalno distanciranje ni legitimna izvršna ovlašćenja u vanrednim situacijama ne bi trebalo da ograničavaju njihovu aktivnost. Jasno je da je ceo demokratski sistem i poredak naših država zasnovan na vladavini zakona u opasnosti kada su parlamentarne funkcije pod ozbiljnim opterećenjem, kao što je trenutna situacija. U vanrednim situacijama, koliko i u uobičajenim vremenima, parlamenti su resurs i dopunjuju vlade. Moramo da se borimo da to i sačuvamo.

Ovo je takođe lekcija koju možemo da naučimo za budućnost. U stvari, hitne mere koje su sprovodile pojedine vlade, ne samo u trenutnoj ekstremnoj situaciji, već i u

nekim drugim krizama poslednje decenije, npr. finansijska recesija i migrantska i izbeglička kriza, dovele su do suspendovanja nekih pozitivnih dostignuća globalizacije: multilateralizam je doveden u pitanje, nekoliko zemalja je pribeglo trgovinskim ratovima, borba za resurse dovele je do agresivnih geopolitičkih manevara, granice su zatvarane. Pored toga, ograničene su osnovne slobode, uključujući i slobodu medija, iako pod legitimnom krinkom borbe protiv rastućeg fenomena lažnih vesti.

Snažno vođstvo sa velikim P

Sve je ovo dovelo do dubokih podela unutar naših društava i do fundamentalnih suprotnosti između liberalnih globalnih koncepata i obnovljenih nacionalizama. Uloga parlamenta je da osigura da neophodne rasprave ne uniše koheziju unutar društava i da se pomenuti nedostaci vide kao šansa za bolju pripremu pred narednu križu povećanjem spremnosti na egzogene šokove, raspodelom adekvatnih resursa određenim delovima društva, npr. zdravstvu i radnoj snazi, jačanjem borbe protiv korupcije i svih vrsta otpada, bez kompromitovanja brojnih dogovorenih principa i vrednosti, a najmanje zaštite životne sredine i najugroženijih grupa u društvu.

Međutim, da bismo sve ovo postigli, potrebno nam je snažno vođstvo. Kriza COVID-19 ovo čini očiglednijom nego ikad i zapravo izvlači iz fioke dugo skriveni problem. Odavno je trebalo da se rešimo zardalih obrazaca svakodnevnih sporečkanja u našoj politici i da počnemo da razmišljamo veliko i dugoročno. Treba unapred da razmišljamo i da obnovimo politiku sa velikim P, politiku kao plemenitu umetnost administracije res publica. To uključuje hrabrost, uz sve rizike, za donošenje odluka i razvijanje strateških pogleda na budućnost sveta koji se menja i kome trebaju novi društveno-ekonomski, demografski i ekološki pristupi. Da ponovim, svet kome je potreban oživljen i efikasan multilateralni sistem da bi ga održao, iako on odbacuje princip amicus-hostis i njegovu osnovu zasniva se na principu zajedničkog vlasništva. Shvatamo li da su svi izazovi sa kojima se suočavamo globalni izazovi? To nije samo COVID-19, ali bi barem on trebalo da nam otvorи očи.

Resetovanje

Zapravo, postoje mnoge stvarnosti prema kojima bi ova pandemija trebalo da nam otvorи očи. Među njima, i uopšteno rečeno, je činjenica da naši prioriteti više nisu bili održivi i da je nagon prema ekonomskom rastu i produktivnosti doveo do toga da postanemo od njih zavisni, i bez prostora za manevrisanje..

Bila bi propuštena prilika da ovu prinudnu pauzu ne iskoristimo kako bismo preusmerili našu pažnju i resurse, kako na domaćem tako i na međunarodnom planu, tamo gde su nam oni i zaista potrebni, uprkos onome što nam govori naš Bog - ekonomija. Moramo ponovo da kalibriramo sam koncept „ekonomije“, koja bi trebalo da bude sredstvo kojim bi se služili ljudi, a ne ono koje vuče celi svet. Drugim rečima, trebalo bi da se fokusiramo na nas same i da ponovo otkrijemo snagu istinskih ljudskih odnosa i zajednice. Može li ovaj karantin da nam pomogne da razmislimo o tome?

Na kraju bih želeo da uputim apel svojim kolegama iz vladinih institucija i međunarodnih organizacija, kao i sugrađanima: verujte u međunarodnu saradnju. Ne

upadajte u lakšu i na prvi pogled jeftiniju igru svaljivanja krivice između zemalja. Nebitno je odakle je virus došao ili koliko maski jedna država šalje drugoj. U igri je mnogo više, a to je naša sposobnost da zajedno rešavamo globalne probleme.

Potrebni smo jedni drugima i postoji mnogo toga što možemo da naučimo iz ove situacije za budućnost. Hajde da najbolje iskoristimo pandemiju COVID-19 i pritisnemo taster za resetovanje. Ovo nije prva kriza čovečanstva i sigurno neće biti poslednja. Budimo pametniji i spremniji za sledeću krizu.

[1] Vidi Morgenthau

[2] Vidi Al-Rodhan

[3] Vidi Keohane